

XXVII Интернационални научни скуп
Стратегијски менаџмент
 и системи подршке одлучивању
 у стратегијском менаџменту
SM2022

Subotica (Srbija), 20. Maj 2022. godine

Др Јасмина Хајрић
 Рачуноводствена агенција КОРЕКТА
 Нови Сад, Србија
 korekta05@gmail.com

ПРЕДУЗЕТНИШТВО У УСЛОВИМА ДИГИТАЛНЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ ПОСЛОВАЊА

Апстракт: Предузетник је носилац малог бизниса. По броју регистрованих, ова форма организовања пословања значајно премашује привредна друштва у тренутном активном статусу. Представљају друштва лица која, иако носе са собом повећан ризик пословања, имају низ доминантних предности. Различите врсте делатности организују се као предузетничке радње, агенције, бирои, а не као привредна друштва, јер је правни поступак једноставнији и углавном је носилац посла једно физичко лице, те нема потребе за удруживањем капитала. Велики број предузетника послује годинама на тржишту Републике Србије, што указује на чињеницу да се и друштва лица баве дугорочном стратегијом пословања. У условима турбулентног привредног окружења, предузетници су морали да се прилагођавају разним променама. Највећа промена која је започета 2014. године је електронска комуникација и пословање са Пореском управом. Овај процес је био само увод у период транзиције предузетника у ком ће он морати да донесе одлуку и стратегију, на који начин превазићи и омогућити пословање које му је непознато, а изричито наметнуто као једино решење. Осавремењавање и прилагођавање корпоративног бизниса променама у пословању није превелик залогај, али свака новина која подразумева дигитализацију и електронску комуникацију представља већини предузетника изузетан напор у савладавању исте, јер се проблеми јављају у виду недостатка обучених људи и финансијских могућности за подршку прилагођавању новим условима пословања. У овом раду ће бити приказано са којим проблемима се у условима дигиталне трансформације сусреће једна рачуноводствена агенција у форми предузетника, не само кроз сопствено пословање, већ и кроз пословање својих клијената. Циљ истраживања је упознавање са проблематиком дугорочног пословања предузетника у нестабилном привредном амбијенту у виду наметнуте дигитализације пословања, која нужно са собом носи улазак у зону непознатог, али и велики финансијски терет у савладавању истог. Методолошки поступци у виду анкетирања предузетника и анализе критеријумских показатеља треба да дају одговор на главни проблем и предмет истраживања, а то је које су опције и алати на располагању предузетнику у креирању стратегије опстанка у тржишној утакмици и превазилажењу наметнутих и законом обавезујућих задатака. Истраживањем се генерисао примарни закључак, а то је да је млађим предузетницима укључивање у осавремењавање пословних процеса применом сопственог технолошког знања свакако прихватљива опција. Старији предузетници углавном разматрају опцију укључивања наследника у породични посао, или у недостатку истог, напуштање предузетништва, што је свакако најнеповољнији исход и за привреду и за самог предузетника, јер он и даље свој примарни посао може да обавља са већом стручношћу од млађег почетника.

Кључне речи: предузетник, дигитална трансформација, стратегија, промене

ENTREPRENEURSHIP IN CONDITIONS OF DIGITAL BUSINESS TRANSFORMATION

Abstract: An entrepreneur is a holder of a small business. According to the number of registered, this form of business organization significantly exceeds the companies in the current active status. They represent companies of

persons who, although they carry an increased business risk, have a number of dominant advantages. Different types of activities are organized as entrepreneurial activities, agencies, bureaus, and not as companies, because the legal procedure is simpler and the holder of the business is mostly one natural person, so there is no need to pool capital. A large number of entrepreneurs have been operating on the market of the Republic of Serbia for years, which indicates the fact that companies also deal with long-term business strategy. In a turbulent economic environment, entrepreneurs had to adapt to various changes. The biggest change that started in 2014 is electronic communication and business with the Tax Administration. This process was only an introduction to the period of transition of the entrepreneur in which he will have to make a decision and strategy, how to overcome and enable business that is unknown to him, and explicitly imposed as the only solution. Modernizing and adapting the corporate business to changes in business is not a big deal, but every innovation that includes digitalization and electronic communication is a great effort for most entrepreneurs to overcome it, because problems arise due to lack of trained people and financial opportunities to support adaptation to new business conditions. This paper will show what problems an accounting agency in the form of an entrepreneur, faces in the conditions of digital transformation, not only through its own business, but also through the business of its clients. The aim of the research is to get acquainted with the problem of long-term business of entrepreneurs in an unstable economic environment in the form of imposed digitalization of business, which necessarily entails entering the zone of the unknown, but also a large financial burden in overcoming it. Methodological procedures in the form of surveying entrepreneurs and analysis of criterion indicators should provide an answer to the main problem and subject of research, which is what options and tools are available to the entrepreneur in creating a strategy of survival in market competition and overcoming imposed and legally binding tasks. The research generated a primary conclusion, which is that it is certainly an acceptable option for younger entrepreneurs to include in the modernization of business processes by applying their own technological knowledge. Older entrepreneurs are mostly considering the option of including the heir in the family business, or in the absence of it, leaving entrepreneurship, which is certainly the most unfavorable outcome for both the economy and the entrepreneur, because he can still do his primary job with greater expertise than younger beginners.

Keywords: Entrepreneur, business digitalization, strategy, change

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Предузетништво је врло популаран начин организовања пословања јер доноси низ предности носиоцима пословних активности. У прилог томе говори чињеница да је број регистрованих предузетника много већи од осталих облика удруживања рада и капитала. Предузетник је физичко лице које је носилац углавном породичног заната. Међутим, савремен начин пословања је допринео да се предузетништво прошири и на делатности које подразумевају увећана знања, континуирану едукацију и излазак из оквира породице. Савремени предузетник је и трговац на домаћем и иностраном тржишту, стручњак за информационе технологије, али и произвођач и дизајнер текстилних производа, аксесоара, рекламног материјала. Предузетници не запошљавају велики број људи и главни носиоци целокупног пословања су они сами. Савремене, иновативне и истраживачке делатности подразумевају млађег предузетника, док производне и трговинске делатности, као и делатности које постоје дуги низ година уназад своју подршку и даље налазе у физичким лицима која имају одређена искуства и која се континуирано баве конкретним бизнисом у свом целокупном професионалном животу. Стратегија рада и процес одлучивања свде се искључиво на предузетника власника. Он нема директора, може имати регистрованога пословођу. Предузетник у свом пословању има само један ослонац, а то је књиговодствена агенција, јер он скоро никада нема интерно организовану службу књиговодства, осим ако није сам рачуноводствене струке или ако му је ужи члан породице тог профила.

У условима савремене дигиталне трансформације пословања која је обухватила и предузетништво, низ проблема и тешкоћа у комуникацији се појавило у свакодневном раду, нарочито у делу који захтева увећана знања из области информационих технологија, пореских поступака и пословања банкарског система. Сам процес је у одређеним деловима више пута одложен због неспремности платформи и апликација које би подржале осавремењавање пословних активности. Процес је започет 2014. године постепеним увођењем електронске комуникације са Пореском управом. Прегршт вебинара и онлајн курсева је организовано у циљу упознавања носиоца пословних активности са конкретним задацима који су постали, или ће тек постати обавезујући у одређеном моменту. Привредна друштва у поређењу са предузетницима су спремнија за савладавање дигиталних процеса и процедура, јер у својој организационој структури имају запослена лица која се тиме могу веома успешно бавити. Предузетник је често сам, једини носилац посла, и није у могућности да учи, нити има финансијску спремност да уводи дигитализацију у своју радњу. Зато је процес дигиталне трансформације највише погодио предузетнички део тржишта. У том процесу предузетник велики део активности преноси на рачуноводствену агенцију. У овом раду се анализира спремност предузетништва да прихвати и савлада све препреке које су наметнуте осавремењавањем процеса пословања. Методолошки поступци који се користе су анкетање испитаника, анализа различитих параметара предузетника као физичких лица и њихових схватања на тему дигитализације. Циљ рада је да прикаже проблеме и различите ставове са којима се предузетници суочавају у актуелном систему дигиталног пословања и да укаже да, иако су

сви предузетници, да се разликују у зависности од старосне структуре, дужине професионалног века, делатности и финансијске спремности на модернизацију пословања. Неопходно или не, обавезујуће да!

1. ПРЕДУЗЕТНИК И/С ПРИВРЕДНО ДРУШТВО

1.1. ДЕФИНИЦИЈА И ПОДЕЛА ПРЕДУЗЕТНИКА

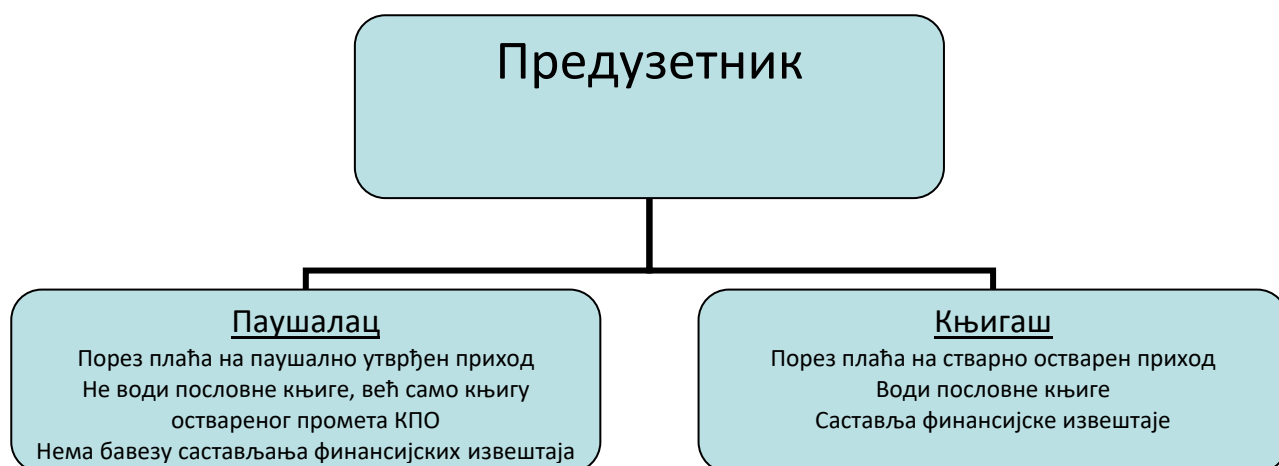
Закон о привредним друштвима регулише положај и статус предузетника. Према члану 83 тог Закона, Предузетник је пословно способно физичко лице које обавља делатност у циљу остваривања прихода и које је као такво регистровано у складу са законом о регистрацији. Физичко лице уписано у посебан регистар, које обавља делатност слободне професије, уређену посебним прописом, сматра се предузетником у смислу овог закона ако је тим прописом то одређено. Индивидуални пољопривредник није предузетник у смислу овог закона, осим ако посебним законом није другачије уређено.

Постоје различите класификације предузетника. У зависности од мотива покретања властитог бизниса предузетници се могу класификовати као предузетници могућности, предузетници из нужде, предузетници занатлије (опширније видети: Петковић, 2021).

Најчешће делатности које се региструју у форми предузетника су услуге адвоката, стоматолога и лекара, фризера и козметичара, рекламних агенција, обућара, агенција за дизајн, породичних производних делатности, осталог образовања (школе страних језика, приватни часови, припреме за матуре и пријемне испите), аутомеханичари, превозници, угоститељи. Носиоци пословне активности су физичка лица – власници и законски заступници предузетничког пословања. Предузетик нема регистрованог директора. Он је једино одговорно лице.

Експанзија предузетника је нарочито покренута крајем 2020. године када су у жижу јавности доспели фриленсери који остварују приход путем интернета, а не плаћају држави порез. Да би избегли евентуалну даљу неизвесност и ризик плаћања ретроактивног пореза на приход, многа физичка лица су регистровале своју делатносту у виду предузетника и на тај начин озаконила и заштитила своје пословање.

Постоје две групе предузетника.

Слика 1: Подела предузетника са основним карактеристикама

Извор: Илустрација аутора на основу Закона о порезу на доходак грађана и Закона о привредним друштвима

Иако је први утисак да је предузетник паушалац једноставнија и исплативија опција, она то заиста јесте али за делатности које остварују знатно веће приходе од просечних. То су новије делатности савременог доба као на пример: ИТ сектор, реклама и пропаганда, онлајн часови страног језика, адвокати, пословни консалтинг, инжењерске услуге пројектовања. Лимит за паушални разрез је приход до 6 милиона динара. Изнад овог износа предузетник мора по сили закона да почне да води пословне књиге и саставља финансијске извештаје. Делатности трговине на велико и мало не могу да буду паушално опорезоване. У наставку следи табеларани приказ делатности и њихово разврставање на предузетнике паушалце и предузетнике књигаши, који говори о томе колико су модерне делатности које имају могућност рада преко интернета за неколико домаћих и иностраних клијената истовремено, више одређене за паушал јер су у категорији изнад просечних прихода.

Табела 1: Узорак предузетника у Рачуноводственој агенцији КОРЕКТА

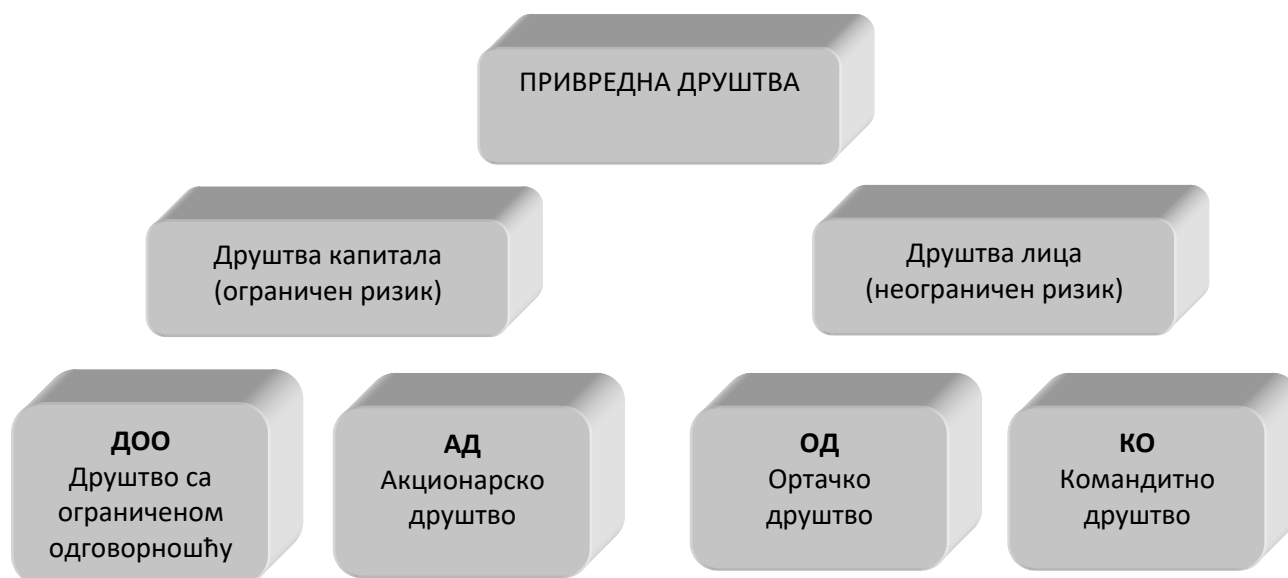
Шифра делатности	Опис делатности	Број предузетника	Паушалац / Књигаш
8559	Остало образовање	4	Паушал
7311	Делатност рекламних агенција	4	Паушал
7112	Инжењерске делатности и техничко	1	Паушал

	саветовање		
7410	Дизајнерске делатности	2	Паушал
7022	Консалтинг	3	Паушал
6910	Правни послови	5	Паушал
0162	Помоћне делатности у узгоју животиња	1	Паушал
8211	Канцеларијско-административне услуге	2	Паушал
6201	Рачунарско програмирање	2	Паушал
1812	Остало штампање	2	Књигаш
1512	Производња торби	1	Књигаш
1412	Кројачи – производња одеће	2	Књигаш
4761	Трговина на мало књигама	1	Књигаш
8623	Стоматолошка пракса	3	Књигаш
9602	Фризери и козметичар	5	Књигаш
7430	Превођење и услуге тумача	2	Књигаш
2511	Производња металних конструкција	1	Књигаш
4941	Друмски превоз	3	Књигаш
4791	Продаја преко интернета	2	Књигаш
	УКУПНО	43	

Извор: Илустрација аутора на основу узорка „Коректа“, 2022

1.2. ДЕФИНИЦИЈА И ПОДЕЛА ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА

Значајно озбиљнији облик организовања је Привредно друштво, које може бити друштво лица и друштво капитала. Привредно друштво је правно лице чији оснивачи могу да буду друга правна и физичка лица која су дефинисана у оснивачком акту. Привредно друштво се оснива ради стицања добити.

Слика 2: Подела привредних друштава

Извор: Илустрација аутора на основу Закона о привредним друштвима

Највише регистрованих привредних друштава је у форми друштва капитала, и то као друштва са ограниченом одговорношћу. Такво друштво може имати једног или више чланова. Члан и оснивач у смислу Закона о привредним друштвима су синоними. Органи друштва су скупштина (власнички орган) и управни одбор или директор (орган управљања). Неке делатности, као што су на пример заштита на раду, банкарски послови, делатности осигурања... немају могућност да се региструју као предузетничке радње, већ искључиво у форми привредног друштва. Када се говори о тржишној конкуренцији у данашње време не треба занемарити чињеницу да се на страни понуде конкуренција води између привредних друштава у приватном и јавном сектору. За разлику од привредних друштава у приватном сектору чији је основни циљ пословања стицање добити, привредна друштва у јавном сектору постављају још један циљ пословања а то је задовољавање општег јавног интереса (опширније видети: Мијић и сар., 2015).

1.3. КОМПАРАТИВНИ ПРИКАЗ КАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДУЗЕТНИКА И ПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Разлике између предузетничке форме и привредног друштва огледају се како у субјективитету тако и у одговорности. Предузетник је физичко лице и одговара целокупном пословном, али и личном имовином за обавезе настале из пословања, док је привредно друштво правно лице које је одвојено од личне имовине оснивача. Одговорност предузетника за обавезе настале током обављања делатности је лична, непосредна, неограничена, без могућности њеног ограничења (опширније видети: Марковић, 2015). Одговорност предузетника не престаје његовим брисањем из регистра. Упоредни преглед карактеристика по значајним критеријумима ће омогућити разумевање конкретне чињенице да је предузетник углавном једини носиоц пословне активности, те је са те стране њему отежано прилагођавање дигиталним процесима које захтевају и значајна финансијска улагања, увећана знања и подршку у виду колегијума. За разлику од њега, привредна друштва имају значајније ресурсе на располагању, те се лакше делегира задатак дигиталне трансформације пословања. Такође је важно напоменути да сви предузетници у свом раду се ослањају на рачуноводствене агенције, док привредна друштва у највећем броју случајева имају своју службу рачуноводства која је спремна на нове заједничке подухвате и промене.

Табела 2: Компаративни приказ карактеристика предузетника и привредног друштва у форми друштва капитала

КРИТЕРИЈУМ	ПРЕДУЗЕТНИК	ПРИВРЕДНО ДРУШТВО
Оснивање	Једноставна процедура, ниже таксе	Доношење и усвајање правних аката пре саме регистрације оснивања, веће таксе
Временски период вршења делатности	Има могућност привременог прекида ако се ради о сезонском послу, као и у другим случајевима (на пример неочекиван пад пословне активности); у том периоду не плаћа порез	Нема могућност привременог прекида, пореске обавезе теку континуирано без обзира на промену у приходима
Одговорност	Одговара за пословање целокупном личном и пословном имовином	Одговара за пословање само оном имовином која је правно унета у Друштво
Стопа пореза на приходе од капитала	Порез на приход самосталне делатности 10%; Приликом подизања оствареног нето прихода нема додатног пореза; Остварени приход од самосталне делатности улази у годишњи порез на доходак грађана	Порез на добит 15%; Приликом подизања дивиденде још 15%; Дивиденда не улази у годишњи порез на доходак грађана
Интерна регулатива	Једноставна	Обимна и скупа
Правила вођења пословних књига	Двојно књиговодство, јефтиније	Двојно књиговодство, скупље
Организациона структура	Једноставна – предузетник носилац посла	Сложена – најмање један директор, скупштина и по потреби надзорни орган
Власничка структура	Једно физичко лице; не може променити власника	Једно или више физичких и/или правних лица; може мењати власничку структуру
Разврставање	Микро, мала, средња или велика	Микро, мала, средња или велика
Развојни пут	Могућност трансформације у привредно друштво	Не може променити правну форму у предузетника
Затварање	Једноставно	Сложена процедура у виду ликвидације која не може да буде краћа од 120 дана

Извор: Илустрација аутора на основу Закона о привредним друштвима

Без обзира што се на први поглед форма предузетника чини бољом и исплативијом, за озбиљне пословне људе са идејом и визијом ширења пословања, све предности су на страни оснивања привредног друштва у форми Друштва са ограниченом одговорношћу. Ове предности се огледају управо и у лакоћи савладавања нових, савремених система комуникације и пословања путем различитих дигиталних платформи. Привредно друштво је увек спремније и организованије за прилагођавање новим условима пословања.

2. ПРЕДУЗЕТНИШТВО У УСЛОВИМА ДИГИТАЛНЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ ПОСЛОВАЊА

2.1. ЕЛЕКТРОНСКО БАНКАРСТВО

Дигитална трансформација пословања почиње крајем XX века увођењем електронског банкарства у пословање. Према Ганди Т. (1995), електронско банкарство дефинише скуп разноврсних начина извођења финансијских трансакција употребом информационе и телекомуникационе технологије. Дигитална трансформација на нивоу предузетништва не само да доприноси развоју овог сегмента него недвосмислено доводи и до целокупног економског раста (опширније видети: Ивановић-Ђукић и сар., 2019). Као кључни покретачи дигиталне трансформације наводе се: дигитална инфраструктура, понуда и потражња дигиталних вештина, предузетничка култура, инвестиције и приступ финансијама, и е-лидерство (Удружење за дигиталну трансформацију у Босни и Херцеговини, 2021).

У нашој држави, укидањем Службе друштвеног књиговодства и преласком на бакарски систем рада, папир је све више потискиван из употребе. На првом месту су изводи привредних субјеката престали да се деле у боксове регистроване на конкретно предузеће или предузетничку радњу. Овлашћена лица су ишла или у банку по извод, или су се изводи слали мејлом. Ипак, постоји и значајан број предузећа која су одмах прешла на електронско банкарство, што ни до данашњег дана није случај код предузетника. Јер да би клијент могао да обавља електронско банкарство, он мора да има добар рачунар одговарајућих техничких карактеристика и добар проток интернета, што свакако није случај са фризерима, кројачима, произвођачима занатских производа. Велики број предузетника и данас носи налоге за уплату и исплату у папиру на шалтер банке.

Табела 3: Употреба електронског банкарства на узорку предузетника у Рачуновдственој агенцији Коректа

	Занати и услуге			Модерне делатности		
	20-30 год.	31-50 год.	51- год.	20-30 год.	31-50 год.	51-год.
Користе е-банк	х	•	х	•	•	х
Закачене на Агенцијски е-банк	•	•	х	х	х	•
Носе у папиру	•	х	•	х	х	х

Извор: Калкулација аутора

Занати и услуге обухватају делатност фризера, козметичара, кројача, аутопревозника, преводиоца и судских тумача, произвођача кованог гвожђа, штампарских услуга, произвођача ручних торби. Модерне делатности обухватају рачунарско програмирање, инжењерске услуге, пословни консалтинг, адвокатске услуге, дизајнерске делатности, реклама и пропаганда, образовање путем интернета.

Из горње табеле се недвосмислено види да старосна структура, као и врста делатности веома утичу на коришћење информационих и мобилних апликација у пословању. Занатаске делатности се још увек нису прилагодиле дигиталном процесу плаћања, а и код модерних делатности тај процес није у потпуности обухваћен. С обзиром да је предузетник најчешће сам у спровођењу и одлучивању о даљем пословању, највећи део ових послова он поверава рачуновдственој агенцији. На тај начин обезбеђује ажурност и тачност у плаћању јавних дажбина. У значајном броју случајева агенција исписује предузетнику налоге за пренос и исплату који се носе у банку. Код привредних друштава без обзира да ли имају службу рачуноводства или не, углавном се електронско банкарство користи од стране директора фирме и финансијског сектора.

2.2. Е-ПОРЕЗИ И ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ

Министарство финансија дефинише портал "еПорези" као скуп електронских сервиса Пореске управе Републике Србије, који омогућава свим пореским обвезницима предају електронски потписаних образаца пореских пријава, праћење статуса послатих пријава, увид у стање на рачунима пореског обвезника и доделу/одузимање овлашћења за коришћење електронских сервиса. Циљ успостављања портала "еПорези" је брже, лакше и једноставније испуњавање обавеза према Пореској управи. Овај систем задовољава високе стандарде безбедности и омогућава сигуран и некомпромитован пренос података електронским путем.

Ово је најзначајнији корак у дигиталној трансформацији пословања привредних субјеката. Прва употреба портала је 2014. године и у почетку је само одређен број пореских пријава био дигитализован, да би данас скоро комплетна комуникација са Пореском управом била на овом порталу. Предности оваквог процеса су огромне, не само у брзини рада и уштеди времена, већ и у сигурности и пореској писмености великог броја привредних субјеката. Да би неко приступио порталу "еПорези", мора да поседује квалификован електронски сертификат, рачунар са интернетом и знање за управљање пословним процесима. У почетку је овај посао био искључиво у домену рачуноводствених агенција као овлашћених лица за комуникацију са Пореском управом. Међутим, како

се и процес финансијског извештавања упоредо дигитализовао, од 2019. године сваки предузетник мора да има сертификат за електронски потпис који се користи и за портал Финансијских извештаја и за портал "еПорези". Најчешће кориштен сертификат од стране предузетника је лична карта са чипом у ком се налази електронски потпис. Овакав сертификат је бесплатан и заштићен пин кодом. Код привредних друштава најчешће кориштен сертификат је Халком, који има своју цену али се може користити и за електронско банкарство. Искуство је показало да највећи број предузетника ни нема представу о томе шта значи електронски сертификат, шта се све са њим може урадити и до каквих значајних личних и пословних информација може доћи. Овај корак у дигиталној трансформацији пословања предузетници, без обзира на врсту делатности и старосну структуру, не желе да усвоје. Због тога се у свом пословању ослањају у потпуности на рачуноводствене агенције које, са друге стране, имају велики проблем наплате сопствених услуга, јер предузетник не зна колико захтева континуирана едукација и колико је огромна одговорност пред Пореском управом. Тако на пример, за време пандемије 2020. године, целокупан посао пријаве привредних друштава је био на рачуновођама, јер оне једине раде на порталу Пореске управе. Огроман притисак и терет нарастајућих захтева довео је до тога да, уколико се учини и најмања грешка која би резултирала мањом субвенцијом од стране државе, ишла би на штету рачуновође. А сам предузетник је могао да са својом личном картом обави пријаву за помоћ државе и региструје банку за отварање наменског рачуна. Дакле, предузетници немају спремност а ни вољу да, и оно што могу савладају и сами обаве у своје име и за свој рачун. О томе говори и чињеница да са личном картом може да се преко портала Градске пореске управе провере сви подаци о порезу на имовину и да се плати независно од тога да ли ће их књиговођа подсетити на време да су нешто од обавеза прескочили или заборавили. У наставку је табела која на узорку показује у којој мери предузетници користе електронске сертификате ван агенције.

	Занати и услуге			Модерне делатности		
	20-30 год.	31-50 год.	51- год.	20-30 год.	31-50 год.	51-год.
Користе за порез на имовину	х	х	х	•	•	•
Користе за е-управу	х	х	х	х	•	х
Не користе	•	•	•	х	х	х

Извор: Калкулација аутора

2.3. НОВА ФИСКАЛИЗАЦИЈА И Е-ФАКТУРЕ

Дигитална трансформација предузетничког пословања преселила се на највиши ниво у виду новог модела фискализације и електронског фактурисања. На сајту Пореске управе се налази дефиниција новог модела фискализације која гласи: „Нови модел фискализације подразумева коришћење електронског фискалног уређаја, путем којег ће обвезник фискализације у тренутку промета на мало, укључујући и примљени аванс за будући промет на мало, издавати фискални рачун са QR кодом. Електронски фискални уређај осим касе, може да буде и рачунар, таблет, мобилни телефон. Такође, QR код на сваком рачуну подразумева да купци производа, односно корисници услуга, могу да провере да ли је њихов рачун издат у складу са законом.“

Обвезници фискализације су предузетници и привредна друштва који обављају промет са физичким лицима или у малопродајним објектима.

Елементи новог фискалног уређаја су процесор фискалних рачуна и електронски систем за издавање фискалних рачуна, који морају бити одобрени од стране Пореске управе. Транзициони период је почео 01. новембра 2021. године а завршава се 30. априла 2022. До овог датума обвезници фискализације морају у потпуности да пређу на нов модел. Иако је у свим медијима и порталима детаљно објашњено који су кораци неопходни да се поступак уради у складу са Законом о фискализацији („Службени гласник РС“, број 153/20 и и 96/2021), предузетници су остали по страни када је реч о усвајању знања самостално и без додатног оптерећења књиговодственог система. Већ сам почетак пријаве обвезника је пао на терет рачуноводствених агенција које су преко портала Пореске управе "еПорези" подносиле пријаве ПГЈО. Многе делатности које нису биле обвезници фискалне касе као на пример остало образовање, онлине продаја преко интернета ... сада су новим Законом обухваћене и обавеза је да своје пословање прилагоде новом фискалном уређају.

Систем електронског фактурисања је ново дигитално решење обавезујуће за предузетнике у систему ПДВа и предузетнике који раде са субјектима јавног сектора. Неколико пута одлагана примена сада је дошла на дневни ред у свакодневном пословању од 01.05.2022. Привредна друштва која раде са предузећима јавног сектора су већ обезбедила потребна знања и приступ порталу за електронско фактурисање од 01. маја 2022. године, јер таква предузећа користе системске софтвере који им омогућавају једноставан и брз прелазак на нове процедуре извозом документа у ХМЛ формату. Предузетници без обзира на величину и обим промета (излазних фактура), своје пословање су у том делу пренели углавном на рачуноводствене агенције. Немају свој софтвер и фактуре издају или у папиру или неком другом формату (word, excel). Ретко имају запосленог радника у администрацији јер је издатак за аутсорсинг рачуноводства много мањи него минимална зарада за једног радника са порезима и доприносима.

Предузетници паушалци нису у систему ПДВа али веома често раде за факултете, научно-истраживачке катедре јавног сектора на конкретним пројектима и самим тим су обвезници Закона о електронском фактурисању. Предузетници који воде пословне књиге и који су у систему ПДВа такође су обвезници овог Закона. Највећи део ових предузетника су аутопревозници у систему ПДВа, који неретко још увек издају фактуре у папиру.

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Један од кључних одговора предузетника у вези са дигиталном трансформацијом пословања је следећи: „Ја почињем да пливам у непознатом. Још није готов програм да све буде повезано, па ћемо фискалне рачуне радити напола ручно преко мобилног телефона. Програм ће коштати више од планираног тако да морамо полако.“

Да би дигитална процедура осавренила предузетнички бизнис потребна су финансијска средства, не само у виду уређаја који је држава финансирала, већ и у виду софтверског решења и људског ресурса који ће се тиме квалитетно бавити. За адекватан развој предузетништва неопходни су одговарајући услови. Истраживање аутора Ђорђевић и Ћоћкало (2019) показује да су млади нестимулисани за укључивање у предузетничке процесе јер иако имају жељу да оснују сопствени бизнис, наводе као најчешће разлоге за одвраћање од тога: недостатак финансијских ресурса, недостатак искуства у вођењу бизниса, недостатак знања и недостатак праве идеје, као и непостојање адекватног амбијента за подстицање предузетништва код младих. Предузетничко пословање углавном чине предузетник и рачуноводствена агенција. У свим овим новим процесима предузетник се не може у целости ослонити на агенцију ни у домену фискализације ни у домену електронског фактурисања. Јер рачуноводствена агенција је регистрована за послове рачуноводствене обраде података и пословних промена и сачињавање извештаја о томе. Предузетник мора да буде свестан да је процес усвајања нових знања увелико пред њим и да буде спреман да се суочи са свим проблемима и непознатим активностима које се у томе појављују. Он мора да схвати да је модернизација пословања у виду дигитализације пословних процеса нужност која води развоју не само целокупне привреде, већ и предузетничког духа, експанзији нових идеја и нових занимања. Предузетничка стратегија у условима дигиталне трансформације пословања креће се у три правца. Први обухвата предузетнике који су одустали. Да ли ће они отићи у зону сиве економије? Други су предузетници који врше огроман притисак на рачуноводствену агенцију. Трећи, млађи предузетници, са идејом доброг бизниса и унапређења пословања су прихватили промене, јер су у већем броју случајева компјутерски описмењени и имају добар интерфејс и технику. Али друштво мора схватити да предузетник, на пример друмски превозник, који сам обавља посао већ 20 година на исти начин у камиону са блоком издатих фактура које после однесе књиговођи, није спреман на промене. Предузетница која је продавала своје занатске производе онлајн преко интернета и једино што зна да ради је да направи и сачије торбу или привезак, а уредно измирује своје пореске обавезе, сад мора да се бави процесорима и системским софтвером за издавање фискалних рачуна. Трговина на мало на тезгама и пијацама је посебно затечена овим променама. Закључак који следи је да је можда могао да се пронађе бољи и једноставнији начин за превладавање дигиталних новина у пословању предузетника. Предузетник аутопревозник нема времена да слуша вебинаре на тему електронског фактурисања, али би врло радо омогућио пореском асистенту инсталацију и кратку обуку за електронско фактурисање. На овај начин обичан предузетник који дуги низ година обавља успешно своју делатност не би се осетио угрожен и остављен на цедилу да сам сноси цео терет одлучивања о даљем пословању. Дакле, развојна предузетничка стратегија у условима дигиталне трансформације је пожељна и води га прогресу идеја, бизниса и делатности, али сам приступ увођења појединих области у пословне процесе би морао да се прилагоди различитим структурама носиоца предузетничке активности.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Gandy, T. (1995): "Banking in e-space", *The banker*, 145 (838), pp. 74–76.
- Ђорђевић, Д., Ћоћкало, Д. (2019). *Предузетништво и млади у Србији: Перспектива стања и предлог смерница за унапређење*. У: *Млади и предузетништво: резултати истраживања региона средњег Баната – монографија*. Зрењанин: Технички факултет Михајло Пупин, 19-50.
- Ивановић-Ђукић, М., Стевановић, Т., Рађеновић, Т. (2019). Does digitalization affect the contribution of entrepreneurship to economic growth? *Зборник радова Економски факултет Ријека*. 37 (2), 653-679.
- Коректа. (2022). *База података – предузетници рачуноводствене агенције Коректа*. Нови Сад
- Марковић, В. (2015). *Имовина и одговорност за обавезе предузетника*. *Финиз 2015 – Law зборник радова*. 170-173
- Мијић, К., Јакшић, Д., Бербер, Н. (2015). The analysis of productivity and profitability in the CEE region: focus on the private and public sector. *Serbian journal of management*. 10 (2), 215-22.

Петковић, С. (2021). Предузетништво и иновације у дигиталној ери. Бања Лука: Економски факултет.

Портал Пореске управе РС, https://www.purs.gov.rs/sr/fiskalizacija/eFiskalizacija/odgovori_najcesca_pitanja.html - преузето дана 11.04.2022.

Удружење за дигиталну трансформацију у Босни и Херцеговини. (2021). Студија о дигиталној трансформацији компанија. Сарајево: Удружење о дигиталној трансформацији компанија у Босни и Херцеговини

Закон о Привредним друштвима, Службени гласник РС број 36/11, 99/11, 83/14 - др. закон, 5/15, 44/18, 95/18, 91/19, 109/21.

Закон о фискализацији, Службени гласник РС број 153/2020 и 96/2021.

Закон о електронском фактурисању, Службени гласник РС број 44/21 и 129/21.

Закон о порезу на доходак грађана, Службени гласник РС број 10/2022